

УДК 323.15

ББК 66.5

**ПОЛІТИКО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ
НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН: ГЕНЕЗА СВІТОВОЇ ТРАДИЦІЇ
(XVI – ПЕРША ПОЛОВИНА XX СТ.)**

М. В. Лазарович

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича;
58012, м. Чернівці, вул. Коцюбинського, 2;
тел. +38(097)76-59-417; e-mail: lazar-m@ukr.net*

Проаналізовано тенденції політики урядів провідних країн світу щодо прав окремих груп населення. Встановлено головні міжнародні угоди, спрямовані на врегулювання статусу іноетнічної та інорелігійної людності. Досліджено формування системи міжнародного захисту національних меншин після Першої світової війни.

***Ключові слова:** меншини, міжнаціональні відносини, дипломатія, права, автономія.*

Однією з найяскравіших сторінок Української революції 1917-1921рр. було ухвалення Центральною Радою Закону про національно-персональну автономію. Такий крок не мав аналогів в історії і став підтвердженням послідовної політики України, спрямованої на задоволення інтересів іноетнічного населення й досягнення міжнаціональної злагоди. Цим законом Центральна Рада першою у світі намагалася не лише законодавчо забезпечити права національних меншин, а й увести їх у загальні конституційні рамки держави. Окреслений підхід, враховуючи значну частку іноетнічного населення в УНР та його дисперсність, був оптимальним. У результаті національні меншини дістали змогу реалізувати і культурно-освітні, і політичні права, й вільно облаштовувати своє національне життя.

З огляду на це важливо з'ясувати еволюцію світової традиції політико-правового забезпечення прав національних меншин. Дана проблематика ще не повною мірою знайшла своє відображення в історіографії, хоча роботи у цьому напрямку ведуться. Серед сучасних досліджень насамперед слід відзначити праці таких науковців, як-от А. Абашидзе, Р. Арашуков, Л. Дадіані, С. Дехканов, Н. Катько, В. Кочарян, С. Соколовській, М. Товт, С. Юрьєв та ін.

Європейська традиція захисту меншин має довгочасну історію. Перші спроби було зроблено в XVI-XVII ст., хоча тоді проблема меншин, а тим більше їхнього захисту, в міжнародно-правовому плані ще не стояла. Швидше йшлося про статус окремих груп підданих однієї або обох договірних держав, тобто про обсяг громадянських прав. Договори

того часу стосувалися здебільшого релігійних меншин і обумовлювали право на свободу віросповідання [12, 9; 22]. Упродовж століть ставлення держав до проблем захисту меншин змінювалося і вдосконалювалося.

Однією з перших угод, якою вдалося врегулювати статус меншин, став Авгсбурзький релігійний мир 1555 р. Підписавши його, протестантські князі Німеччини та імператор Карл V Габсбург поклали край війнам між католиками й протестантами. За умовами миру було встановлено незалежність німецьких князів у релігійних питаннях і затверджено за ними право визначати релігію своїх підданих (згідно з принципом «*cujus regio, ejus religio*» – «чия влада, того і віра»). Лютеранство, поряд із католицизмом, визнано офіційним віросповіданням [9, 932].

Найбільш ранніми історичними прикладами застосування міжнародного права для врегулювання проблем, що зачіпали внутрішню політику держави у сфері громадянських прав окремих груп населення, можна вважати Оснабрюкський і Мюнстерський договори 1648 р. [8, 86; 10, 211-212]. Їх було укладено в рамках Вестфальського миру, який знаменував собою закінчення Тридцятирічної війни (1618-1648 рр.) між Німеччиною та Францією і Швецією. Останні дві країни свого часу втрутилися у внутрішньонімецький конфлікт, щоб підтримати протестантських князів проти католика імператора. В такий спосіб вони прагнули послабити конкурента й одночасно посилити свій вплив у центрі Європи.

За Вестфальським миром, поряд із наданням німецьким князям права проводити самостійну політику і мати дипломатичні зносини з іншими державами, в Німеччині було проголошено свободу віросповідання. Гарантами рівноправності релігійних меншин – кальвіністів і лютеран, що проживали на німецьких землях, виступили Швеція і Франція [8, 86; 22]. Парадокс ситуації полягав у тому, що, декларуючи ідею захисту меншин, котрі перебували в нерівноправному становищі порівняно з основним населенням Німеччини, Франція громила вдома власних протестантів [10, 209]. Загалом «гаранти» досягли своєї мети: Вестфальський мир закріпив політичне роздроблення Німеччини і фактично покінчив з її імперськими амбіціями.

Аналізуючи причини й наслідки Вестфальського миру, як і інших подібних документів, дослідники звернули увагу на історичний характер зв'язку між державним суверенітетом і проблемою меншин. Визнання прав останніх у ньому виявилось пов'язаним стійкими асоціаціями з ідеєю капітуляції, обмеженням суверенітету, применшенням значення держави, втручанням в її внутрішні справи [22]. Як наслідок, у суспільстві, передусім серед його еліти, почав формуватися негативний стереотип, пов'язаний із меншинами та забезпеченням їхніх прав.

Незважаючи на зазначене, активізація питання про становище релігійних, етнонаціональних, мовних чи ще якихось меншин будь-якої держави виявилася ефективною, тому впродовж наступних століть не раз ставала зручним інструментом міжнародної політики. За її допомо-

гою одна сторона намагалася підпорядкувати собі іншу, прикриваючи своє втручання у внутрішні справи останньої захистом меншин. Наприклад, поразка Османської імперії у війні з державами «Священної ліги» – Австрією, Венецією, Московією та Річчю Посполитою призвела до укладення в 1698-1699 рр. у Карловицях (нині м. Карловац, Хорватія) системи договорів переможеної з кожним із переможців. У їхніх текстах знайшло відображення прагнення європейських держав послабити Османську імперію і підпорядкувати її своїм впливам за допомогою вже випробуваного способу – зобов'язавши Порту охороняти свободу віросповідання своїх підданих [8, 86-87].

Захист одновірців в інших державах у своїх інтересах ефективно використовувала російська дипломатія. Яскравим прикладом цього може бути Кючук-Кайнарджийський мирний договір 1774 р. між Росією та Османською імперією. У ньому, зокрема, містилися положення, присвячені правам християн і християнської церкви на Балканському півострові й у придунайських провінціях, захоплених турками. Порушення цих прав могло розглядатися як недотримання умов договору [12, 9] і давало Росії дієвий інструмент для впливу на Порту.

Подібними за суттю були також Російсько-польські конвенції 1767 і 1775 рр. [7]. Окрім політичних складових, вони містили гарантії прав релігійних меншин у Польщі.

Поряд із політичним та економічним прагматизмом, геостратегічними розрахунками, певну частку гуманізму стосовно меншин та їхнього захисту проявив Віденський конгрес. Зокрема, безсумнівно позитивним моментом стала його декларація від 8 лютого 1815 р. про припинення торгівлі неграми. Работоргівлю було засуджено як явище, «протилежне законам і людинолюбству, і загальній моральності» [27, 17]. Також представники антинаполеонівської коаліції уперше на міждержавному рівні порушили проблему статусу національних меншин (досі правовому регулюванню підлягало лише право вільного віросповідання), хоча й не іменували їх такими, а лише фіксували наявність інонаціональних груп, зокрема поляків, які мали бути захищені від дискримінації. В ст. I Генерального акту від 28 травня 1815 р. Віденський конгрес визначив, що «поляки як російські піддані, а також австрійські та пруські, матимуть народних представників в національних державних установах, згідно з тими умовами політичного існування, які кожним із вищеназваних урядів буде визнано за найкорисніші в його володіннях» [27, 17-18]. Щоправда, прогресивний характер Генерального акту було дещо знівельовано тією обставиною, що він не встановив процедур реалізації означеної норми, залишивши це питання цілком на «монарший розсуд» глав відповідних держав, і не передбачав ніякого контролю за її виконанням.

У подібному ключі великі держави розглядали проблеми меншин після закінчення Кримської війни. Попри те, що Османська імперія належала до табору переможців, її соратники, насамперед Великобританія

і Франція, змусили султана декларувати в ст. IX підсумкового Паризького мирного трактату від 18 березня 1856 р. рівноправність усіх своїх підданих, незалежно від їх релігійної та національної приналежності [20, 26]. Передусім ішлося про християнське населення васальних територій імперії.

Підставою для сумнівів у щирості як Османської імперії, так і її «натхненників» була відсутність не тільки колективного, а й індивідуального механізму контролю за здійсненням узятих зобов'язань. Внаслідок цього жодна угода і жодне зобов'язання Туреччини щодо меншин не були виконані.

Зрозуміло, що подібний підхід до вирішення проблеми численних народів, котрі в складі імперій перебували на становищі меншин, останніх задовольнити не міг. Ще в 1820 р. європейські монархи зіткнулися з народними повстаннями в Іспанії, Неаполі, П'ємонті. У 1821 р. розпочалася національно-визвольна боротьба греків проти турецького панування, в результаті якої Греція в 1828 р. здобула незалежність. Далі була проба сил під час «Весни народів» 1848-1849 рр., після котрої національні рухи продовжували розвиватися. До 1861 р. відбулося об'єднання Італії (в 1871 р. створено Італійське королівство), 18 серпня 1866 р. підписано договір про утворення союзу німецьких держав на чолі з Пруссією (у січні 1871 р. проголошено Німецьку імперію). В лютому 1867 р. Австрійську імперію перетворено в дуалістичну Австро-Угорщину, рішеннями Берлінського конгресу 1878 р. визнано незалежність Румунії, Сербії та Чорногорії [27, 122]. Таким чином, за короткий термін на політичній мапі Європи виникли нові держави, засновані за національною ознакою.

З останньої третини XIX ст. в законодавстві різних країн з'явилися норми, що гарантували права не релігійних, а етнонаціональних та мовних меншин. Зокрема, у ст. 19 Конституційного закону Австрії від 21 грудня 1867 р. записано: «Всі етнічні меншини в державі... мають абсолютне право зберігати та розвивати свою національність і свою мову. За всіма мовами... визнаються рівні права в тому, що стосується освіти, управління або суспільного життя... державні навчальні заклади повинні бути влаштовані таким чином, щоб дати можливість усім етнічним групам отримувати необхідну освіту своєю мовою без примусового вивчення іншої мови провінції» [2].

На початку XX ст. ідея міжнародного захисту етнонаціональних меншин набула динаміки й організованості. Оскільки держави не мали особливої практики в цій справі [1,77], в деяких із них розпочалося вивчення означеної проблеми в межах міжнародного права [8,15]. З'явилася низка друкованих праць, автори яких, зокрема О. Бауер [4], В. Вільсон [6], К. Каутській [11;13], К. Кульчіцкій (Мазовецькій) [15], В. Ленін [17;18;19], К. Реннер [21;26], Й. Сталін [23;24], виходячи з різних позицій, намагалися осмислити актуалізоване часом «національне

питання». Так, ідеологи австромарксистської концепції О. Бауер і К. Реннер вважали, що джерелом і носієм національних прав мають бути не території, а національні спільноти, котрі створюються за допомогою особистого добровільного волевиявлення і володіють публічно-правовим статусом.

Важливим чинником, що вплинув на вироблення принципів вирішення проблем меншин і політики щодо них, відображених згодом у документах Ліги Націй, стали документи деяких міжнародних організацій, спеціально присвячені проблемам меншин. Зокрема, варто згадати «Проект декларації прав національностей», підготовлений міжнародним Бюро національностей під час роботи відповідної конференції, що працювала 1915 р. в Парижі і Лозанні. Згідно з цим документом, європейські національності мали отримати право на створення федеральної чи унітарної держави, а національні меншини – права на місцеву, муніципальну, освітньо-культурну та релігійну автономію.

Ще одна міжнародна група – «Центральна організація міцного миру» (Гаага) в 1915 р. розробила т. зв. «Мінімальну програму миру», а в 1917 р. – «Проект міжнародного договору про права національних меншин», в першій статті якого стверджувалося право «кожної національності, що становить частину договірних держав, розвивати свою національність і мову». Далі в документі було перераховано конкретні права меншин у галузі національної культури, релігії, політики (пропорційне представництво в органах влади) й запропоновано заснувати міжнародні органи – Комісію і Трибунал національностей для контролю за дотриманням умов договору [5,37;22].

Зі зростаючими національно-визвольними рухами змушені були рахуватися також обидва протиборчі табори Першої світової війни. Їхня дипломатія офіційно визнала право поневолених народів на самовизначення. Так, британський міністр закордонних справ Е. Грей навесні 1915р. проголосив, що «союзники воюють за велику ідею, щоб європейські народи могли існувати власним життям та плекати свої питомі політичні форми, а також і свій національний розвиток у повній свободі без огляду на те, чи вони великі, чи малі». Восени того самого року члена свого кабінету підтримав і прем'єр-міністр Г. Асквіт, підкресливши, що «Англія воюватиме доки не буде забезпечена незалежність малим європейським народам». Про те, що «тривкий мир у світі буде можливим лише тоді, коли Франція й союзники знову виборють волю народів», заявляв і очільник французького уряду А. Бріан [5,269-270]. 22 січня 1917 р. президент США В. Вільсон у заяві до Сенату висунув тезу про те, що «...кожен народ малий чи великий або могутній має сам рішати без поневолення й загрози про форму своєї влади й розвитку...» [28]. Згодом він сформулював свої пропозиції у «14 пунктах», які були взяті за основу Версальської системи договорів. Із подібними заявами виступили також дипломати держав Центрального блоку (Четвертного союзу), пере-

важно німецькі, мовляв, «Німеччина бореться... за визволення всіх народів» [5,270]. Проте це була риторика, а практика виглядала інакше. Кожен із воюючих таборів використовував гасло самовизначення народів для розкладу ворожих держав і не поширював його на свої поневолені народи.

Спричинений Першою світовою війною крах імперської системи континентальної Європи та утворення на її уламках незалежних держав за принципом «одна нація – одна держава» [25] ще більше актуалізував проблему політико-правового статусу етнонаціональних меншин. Їхня кількість завдяки набуттю окремими народами власної державності хоч і зменшилася порівняно з 1914 р. із 86 до близько 40 млн. осіб [5, 273], але все ж залишалася значною, щоб ними легковажити. Так, частка етнонаціональних меншин відносно всього населення становила майже третину в європейській частині Туреччини, близько 40% – в Іспанії, Латвії і Литві, до 50% – у Румунії й Польщі, більше половини – в Югославії і Чехословаччині. При цьому німці, розсіяні в 13 країнах Європи, нараховували понад 13 млн. осіб; українці – 10 млн. у п'яти державах; євреї – близько 6,5 млн.; росіяни – близько 1 млн. осіб у п'яти європейських країнах [27, 146].

Складність цієї ситуації змушені були враховувати держави-переможниці, тому більш значущою зміною, яку привнесла Версальська система міжнародних відносин у правове становище етнонаціональних меншин, стало створення системи їхнього міжнародного захисту [2;22]. Раніше діяли лише гарантії захисту, а самі міжнародні механізми дотримання прав етнонаціональних меншин були вироблені в рамках Ліги Націй після Першої світової війни.

Певною мірою на формування системи міжнародного захисту меншин вплинула діяльність єврейських національних організацій, котрі домагалися від світової спільноти гарантій щодо забезпечення прав етнонаціональних меншин. Відомий «Білль про права» Американського єврейського конгресу, а також численні меморандуми, адресовані урядам США, Англії і Франції, містили вимоги конкретних гарантій захисту прав єврейських меншин у країнах повоєнної Європи, а також проекти вирішення окремих питань процедури і механізму Ліги Націй у цій сфері [22]. Один із таких меморандумів навів на ідею створення в структурі Ліги «Комітету нових держав і захисту меншин».

Провідну роль у забезпеченні прав етнонаціональних меншин і при вирішенні спорів та суперечностей, пов'язаних із процесом дотримання означених прав, відводили саме Лізі Націй. Це було пов'язано з детальним розробленням нею системи процедур, механізмів реалізації та контролю за дотриманням прийнятих норм про права меншин [2;22]. Так, відповідно до рекомендації Ради Ліги Націй від 15 грудня 1920 р. політичною умовою для укладення мирних договорів або для визнання но-

вих держав і їхнього вступу до цієї міжнародної організації [14,125] було вжиття ними заходів щодо захисту прав етнонаціональних меншин.

Зазначені міжнародно-правові норми поширювалися на приблизно 39 млн. осіб, котрі проживали в 16 країнах і розмовляли 36 мовами [25]. Зобов'язань щодо захисту меншин повинні були дотримуватися як країни, переможені у війні, так і новостворені держави. Зокрема, вони мали забезпечити всім громадянам: однаковий захист життя і свободи, незалежно від походження, національності, мови, раси і релігії; право на відправлення релігійних культів відповідно до канонів своєї конфесії; рівність перед законом, однакові політичні і громадянські права, в т. ч. право вступу на службу безвідносно раси, мови і релігії; умови, за яких не мало бути ніяких обмежень у користуванні своєю мовою в особистих і публічних відносинах; право меншин влаштовувати за свій рахунок школи, церкви і благодійні установи, користуватися рідною мовою в суді, а також право вибору громадянства. Держави також мали сприяти навчанню національних меншин на їхній мові, якщо ці меншини були «значними». Взяті міжнародні зобов'язання держав із дотримання прав етнонаціональних меншин мали перевагу перед будь-якими внутрішніми законодавчими та підзаконними актами [27,151].

Отже, на даному етапі розвитку суспільства міжнародно-правовий захист меншин мав здійснюватися двома основними шляхами: 1) через заборону дискримінації в користуванні основними правами людини на підставі рівності перед законом; 2) через визнання спеціальних прав, що належали меншині та її членам як особливій спільності. І якщо суттю першого підходу були визнання і захист прав, які мали індивідуальний характер і стосувалися всіх жителів країни, то змістом другого компонента був захист прав, сформульованих як права осіб, що належали до меншин, або як права меншин як таких, тобто були колективними правами. Наявність у системі захисту меншин Ліги Націй цих двох начал дала підстави дослідникам вести мову якщо не про встановлення певного балансу між ними, то принаймні про наявність певної пропорції: означена система заснована як на принципі рівності в користуванні правами індивідуального порядку, так і на визнанні необхідності поваги до спеціальних прав, що мають колективний (груповий) характер і передбачають можливість збереження етнічних, культурних, релігійних, мовних особливостей групи [14,125-126], тобто її ідентичності й самобутності.

Гарантом виконання зобов'язань щодо меншин відповідними державами, виходячи з міжнародних договорів, вважалася Рада Ліги Націй. Допускалася подача петицій про порушення прав меншин, можливість розгляду яких ґрунтувалася на нормі ч. 2 ст. 11 Статуту Ліги Націй. Згідно з нею будь-який член Ліги мав право «дружнім чином» звернути увагу «на яку завгодно обставину, здатну вплинути на міжнародні відносини і, отже, викликати загрозу мирові або добрій згоді між націями, від

якої мир залежить» [27,151]. Однак, як виявилось, система подання петицій була неефективною. Німецький націолог Г. Трутгард у праці «Союз Народів і петиції меншостей» (1931 р.) констатував, що протягом 1920-1931 рр. 19 національних меншин із 13 держав подали до Ліги Націй усього 525 петицій (у т. ч. 63 українських), які торкалися 338 справ. Із них 24 скарги через формальні причини було зразу відхилено. До розгляду відповідні органи прийняли тільки 50 справ, що охоплювали 147 петицій. У результаті було частково полагоджено лише 10 справ [5,272]. Це означало, що ефективність розгляду Лігою Націй петицій від національних меншин становила менше 3%.

Загалом систему міжнародно-правових процедур, що склалася в рамках Ліги Націй, важко назвати досконалою. Її найістотнішими недоліками були такі. По-перше, неуніверсальний характер, тобто неоднаковий для всіх членів Ліги, що стосувався становища лише тих меншин, котрі проживали на території новостворених або переможених у світовій війні держав, і виключав взяття зобов'язань перед власними меншинами з боку держав Антанти. По-друге, система захисту прав меншин не будувалася на безумовній забороні дискримінації за етнічною ознакою. По-третє, договори містили багато невизначених формулювань із важливих питань. При цьому поліпшення системи утруднювалося тим, що зміст договорів можна було змінити лише за згодою більшості Ради Ліги [2;8,16;22]. По-четверте, існував розрив між декларованими в міжнародних документах правами меншин і реальною ситуацією, що складалася в національних державах [27,152]. Яскравою ілюстрацією такої невідповідності була відверто шовіністична політика польського та румунського урядів щодо української меншини [16,421-425,438-439], котра становила значну частину населення Польщі і Румунії.

Загалом, критично оцінюючи післявоєнну систему договорів, спрямовану на захист етнонаціональних меншин, усе ж слід визнати правоту відомої дослідниці проблем тоталітаризму Х. Арендт у тому, що справжнє значення цих угод полягає не стільки в їх практичному застосуванні, як у самому факті їхнього гарантування міжнародним органом – Лігою Націй. Меншини існували і раніше, але меншість як постійний інститут, визнання того, що мільйони людей живуть поза нормальним правовим захистом і потребують додаткових гарантій своїх найпростіших прав з боку якогось зовнішнього органу, що цей стан не тимчасовий і договори потрібні, щоб встановити якийсь тривалий *modus vivendi*, – все це було чимось новим, що, безумовно, не траплялося в такому масштабі в європейській історії [3, 370]. Попри численні змістові прогалини та надмірну формалізацію, новий механізм захисту меншин був значно досконалішим, ніж усі спроби попередніх століть.

Нове переосмислення цінностей та перегляд підходів міжнародного співтовариства до забезпечення прав національних меншин було викликано зміною геополітичної парадигми світу після Другої світової вій-

ни. Стратегією політико-правового вирішення означеної проблеми стали захист культурної розмаїтості як спільного надбання людської цивілізації, попередження конфліктів на міжетнічному ґрунті, розв'язання їх мирним шляхом.

Література:

1. Абашидзе А.Х. Противоправность дискриминации национальных меньшинств и защита их прав в современном международном праве / А.Х.Абашидзе // Международное право и практика освободившихся стран. – Москва, 1988. – С. 74-89.
2. Арашуков Р.Р. Эволюция политико-правового статуса этнических меньшинств с начала XIX века до настоящего времени [Электронный ресурс] / Р.Р.Арашуков // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – Режим доступа : <http://www.jurnal.org/articles/2008/polit60.html>.
3. Арендт Х. Истоки тоталитаризма / Х.Арендт ; пер. с англ. И.В.Борисовой и др. ; послесл. Ю.Н.Давыдова. – Москва: ЦентрКом, 1996. – 672 с.
4. Бауэрь О. Національний вопрсь і соціаль-демократія / О.Бауэрь. – Санкт-Петербург: Серп, 1909. – 600 с.
5. Бочковський О.І. Вступ до націології / О.І.Бочковський. – Мюнхен: УТГІ, 1992. – 338 с.
6. Вильсонъ В. Государство. Прошлое и настоящее конституционныхъ учреждений: съ приложениемъ текста важнейшихъ конституцій / В. Вильсонъ; съ предисл. М.М.Ковалевскаго. – Москва: Изд. В.М.Саблина, 1905. – 800 с.
7. Дадіани Л. Защита прав национальных меньшинств – одна из основ демократии [Электронный ресурс] / Л.Дадіани, А.Абашидзе // Обозреватель. – 1994. – № 16-17. – Режим доступа: http://www.rau.su/observer/N16-17_94/16-17_09.htm.
8. Дехканов С. А. Международно-правовые аспекты защиты меньшинств : дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук / С. А. Дехканов. – Москва, 2010. – 237 с.
9. Ермолаев В. А. Аугсбургский религиозный мир / В. А. Ермолаев // Советская историческая энциклопедия : в 16 т. Т. 1 : Аалтонен–Аяны / гл. ред. Е. М. Жуков. – Москва : Сов. энцикл., 1961. – С. 932.
10. История дипломатии : в 3 т. Т.1 / под ред. В.П.Потёмкина. – Москва: ОГИЗ, 1941. – 566 с.
11. Кавцкі [Каутський] К. Народність і її початки: з додатком В.Будзиновського / К.Кавцкі. – Нью-Йорк: Голос правди, 1918. – 67 с.
12. Катько Н. Международная защита прав национальных меньшинств: исторический аспект / Наталья Катько // Белорусский журнал международного права и международных отношений. – 2002. – №2. – С. 9-12.
13. Каутский К. Борьба национальностей и государственное право в Ав-

- стрии / К.Каутский. – К., 1906. – 232 с.
14. Кочарян В.В. Предотвращение дискриминации. Защита национальных меньшинств и проблема коллективных (групповых) прав [Электронный ресурс] / В.В.Кочарян // Լրաբեր Հասարակական Գիտություններ. – 1996. – №1. – С. 124-130. – Режим доступа: [http://lraber.asj-oa.am/2467/1/1996-1\(124\).pdf](http://lraber.asj-oa.am/2467/1/1996-1(124).pdf).
15. Кульчицкий (Мазовецкий) К. Автономия и федерация в современных конституционных государствах / К.Кульчицкий (Мазовецкий); пер. с польс. А.Паткина. – Москва: Петровская б-ка, 1907. – 216 с.
16. Лазарович М.В. Історія України: навч. посіб. – [3-тє вид., стер.] / М.В.Лазарович. – К.: Знання, 2013. – 685 с.
17. Ленин В.И. Критические заметки по национальному вопросу // Полное собрание сочинений. – [5 изд.]. Т.24 : Сентябрь 1913 – март 1914 / В.И.Ленин. – Москва: Изд-во полит. л-ры, 1973. – С. 113-150.
18. Ленин В.И. О «культурно-национальной» автономии // Полное собрание сочинений. – [5 изд.]. Т.24: Сентябрь 1913 – март 1914 / В.И.Ленин. – Москва: Изд-во полит. л-ры, 1973. – С. 174-178.
19. Ленин В.И. О праве нации на самоопределении // Полное собрание сочинений. – [5 изд.]. Т.24: Сентябрь 1913 – март 1914 / В.И.Ленин. – Москва: Изд-во полит. л-ры, 1973. – С. 255-320.
20. Сборник договоров России с другими государствами, 1856-1917 / сост. И.В.Козьменко ; под ред. Е.А.Адамова. – Москва: Госполитиздат, 1952. – 463 с.
21. Синоптикусь [Реннер К.]. Государство и нація. Изследование съ государственно правовой точки зрєнія возможныхъ принциповъ разрешєнія національнаго вопроса. (Къ національному вопросу въ Австріи) / К.Реннер ; пер. Г.С.Михаловскаго. – Санкт-Петербургъ : Книгоизд-во «Искры», 1906. – 62 с.
22. Соколовский С.В. Права меньшинств: антропологические, социологические и международно-правовые аспекты [Электронный ресурс] / С.В.Соколовский. – Москва: Москов. обществ. науч. фонд, 1997. – 217 с. – Режим доступа : http://polbu.ru/sokolovsky_prava/.
23. Сталин И.В. Как понимает социал-демократия национальный вопрос? // Сочинения. Т.1 / И.В.Сталин. – Москва: Гос. изд-во полит. л-ры, 1946. – С. 32-55.
24. Сталин И.В. Марксизм и национальный вопрос // Сочинения. Т.2 / И.В.Сталин. – Москва: Гос. изд-во полит. л-ры, 1946. – С. 290-367.
25. Товт М.М. Міжнародно-правовий захист національних меншин (тенденції сучасного розвитку) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук [Електронний ресурс] / М.М.Товт. – К., 2002. – 16 с. – Режим доступа: <http://mydisser.com/ru/catalog/view/6/41/3705.html>.
26. Шпрингер Р. [Реннер К.]. Национальная проблема: (Борьба национальностей в Австрии) / К.Реннер. – Санкт-Петербургъ: Общественная

польза, 1909. – 293 с.

27. Юрьев С.С. Правовой статус национальных меньшинств (теоретико-правовые аспекты) / С.С.Юрьев. – [2-е изд., испр. и дополн.]. – Москва: Эдиториал УРСС, 2000. – 368 с.

28. Address of President Woodrow Wilson to the U.S. Senate 22 January 1917 [Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.firstworldwar.com/source/peacewithoutvictory.htm>.

Стаття надійшла до редакційної колегії 4.09.2013 р.

*Рекомендовано до друку докт.іст.наук, професором **Кугутяком М.В.**,
докт.іст.наук, професором **Макаром Ю.І.** (Чернівці)*

**POLITICAL AND LEGAL FRAMEWORK
FOR MINORITY RIGHTS: GENESIS OF WORLD TRADITIONS
(XVI – FIRST HALF OF THE TWENTIETH CENTURIES)**

M. V. Lazarovych

*Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,
2 Kotsjubynskyi Str. Chernivtsi 58012;
ph. +38(097)76-59-417; e-mail: lazar-m@ukr.net*

The tendencies of government policies leading countries regarding the rights of certain groups of the population were analyzed. Established major international agreement aimed at resolving the status of alien ethnic and un-religious population. Formation of the system of international protection of national minorities after World War II were studied.

Key words: *minorities, interethnic attitudes, diplomacy, the rights, autonomy.*